

ABSTRAKT: Europejski Szlak Ogrodów Historycznych (ERHG) to prężnie działająca organizacja posiadająca certyfikat Szlaku Kulturowego Rady Europy, powołana w 2016 roku z inicjatywy władz miast Lloret de Mar i Aranjuez oraz Uniwersytetu w Barcelonie. Obecnie zrzesza 37 założeń zieleni z ośmiu krajów oraz pięciu partnerów instytucjonalnych i trzech niezależnych współpracowników. Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie zostało oficjalnie przyjęte w poczet członków w 2017 roku. Celem komunikatu jest podsumowanie ostatnich pięciu lat aktywności instytucji, obejmującej różnorodne działania z zakresu promocji, edukacji i nauki. Jest to pierwszy taki raport obejmujący dostępną literaturę, publikacje cyfrowe i internetowe, materiały niepublikowane oraz osobiste doświadczenia autorów. Rezultaty prezentują najważniejsze informacje o aktywnościach Muzeum zrealizowanych w ramach europejskich forów i dni ogrodów historycznych, w tym reprezentację w strukturach ERHG, wygłoszone wykłady, opracowane materiały edukacyjne i promocyjne oraz wydarzenia specjalne. Istotne były również projekty naukowe „Citri et Aurea” oraz badania wpływu pandemii COVID-19, zrealizowane w ramach partnerskiej współpracy Muzeum z członkami ERHG i instytucjami naukowymi. Wyniki ukazują duże zaangażowanie Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie w rozwój działalności ERHG oraz umacnianie międzynarodowej współpracy w zakresie ogrodów historycznych.

SŁOWA KLUCZOWE: Wilanów, ogród, szlak kulturowy, Europejski Szlak Ogrodów Historycznych, Rada Europy

KOMUNIKAT

MUZEUM PAŁACU KRÓLA JANA III W WILANOWIE W EUROPEJSKIM SZLAKU OGRODÓW HISTORYCZNYCH W LATACH 2017–2021

Nela Kokoszka

*Muzeum Pałacu Króla Jana III
w Wilanowie*

Jacek Kuśmierski

*Muzeum Pałacu Króla Jana III
w Wilanowie
Politechnika Krakowska im.
Tadeusza Kościuszki*

*Studia Wilanowskie
t. XXIX, 2022, s. 425–453
Rocznik, E-ISSN: 2720-0116*

ABSTRACT: The European Route of Historic Gardens (ERHG) is a thriving organisation certified as a Cultural Route of the Council of Europe, established in 2016 on the initiative of the municipalities of Lloret de Mar and Aranjuez, and the University of Barcelona. Currently, it brings together 37 green complexes from eight countries, five institutional partners, and three independent collaborators. The Museum of King Jan III's Palace at Wilanów was officially accepted as a member in 2017. The aim of the Communication is to summarise the last five years of the institution's activity in the fields of promotion, education, and science. This is the first report covering available literature, online publications, unpublished materials, as well as the authors' personal experiences. The results present important information about the Museum's activities carried out within the framework of European forums and days of historic gardens, including the representation in ERHG structures, lectures given, educational and promotional materials developed, as well as special events conducted. Important contribution was also brought through scientific projects 'Citri et Aurea' and studies on the impact of the COVID-19 pandemic, both carried out within the framework of the Museum's partnership with ERHG members and scientific institutions. The results show the strong commitment of the Museum to the development of ERHG activities, as well as the strengthening of international cooperation in the field of historic gardens.

KEYWORDS: Wilanów, garden, cultural route, European Route of Historic Gardens, Council of Europe

Wprowadzenie

„Europejski Szlak Ogrodów Historycznych” (ang. European Route of Historic Gardens, ERHG) został powołany z inicjatywy władz Lloret de Mar – nadmorskiego kurortu w Katalonii, w którego granicach znajduje się ogród św. Klotyldy. W zamyśle władarzy miasta to jedno z ciekawszych założeń ogrodowych początku XX wieku miało zapoczątkować wieloletni proces kierowania zainteresowania turystycznego na aspekty przyrodniczo-kulturowe, które dotychczas przegrywały konkurencję z wakacyjno-rozrywkowym charakterem miasta. Do przedsięwzięcia magistratu dołączyły władze miasta Aranjuez i Uniwersytet w Barcelonie, które 26 kwietnia 2016 roku wspólnie zarejestrowały Europejskie Stowarzyszenie Ogrodów Historycznych (ang. European Network of Historic Gardens).

Misją organizacji jest podnoszenie świadomości społecznej dotyczącej roli i rangi ogrodowego dziedzictwa w budowaniu stabilności europejskiej jedności kulturowej. Zwrócono przy tym szczególną uwagę na transgraniczny charakter kształtowania się europejskiej sztuki ogrodowej w powiązaniu z jej przyrodniczymi wartościami jako wyjątkowego przykładu kultury i natury, wymagających szczególnej ochrony w dobie globalnego kryzysu ekonomicznego, społecznego i środowiskowego.

Do szczegółowych celów działalności ERHG należą: podnoszenie świadomości i promowanie ogrodów historycznych, rozwijanie kontaktów z Radą Europy i innymi instytucjami europejskimi poprzez ścisłą współpracę z Europejskim Instytutem Szlaków Kulturowych, promowanie dialogu i wymiany dobrych praktyk w zakresie doceniania dziedzictwa kulturowego, zachęcanie do współpracy z administracją publiczną i organizacjami prywatnymi w celu prowadzenia wspólnych działań, promowanie i rozwój działań edukacyjnych związanych z ogrodami historycznymi będącymi częścią szlaku kulturowego, skierowanych do młodych ludzi, w celu pobudzania ich wiedzy o własnych korzeniach i umacniania tożsamości europejskiej oraz harmonizowanie, w ramach zrównoważonego rozwoju, działalności kulturalnej i turystycznej prowadzonej w miejscach, gdzie znajdują się ogrody historyczne.

Misja i cele ERHG od początku wpisywały się w ideę europejskich szlaków kulturowych. Ich priorytetowe działania realizowane są w kilku głównych obszarach, obejmujących współpracę badawczo-rozwojową, wzmocnienie pamięci o historii i dziedzictwie europejskim, współczesną praktykę kulturalną i artystyczną oraz wymianę edukacyjną młodych Europejczyków, a w końcu turystykę kulturalną przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju. 30 października 2020 roku Rada Zarządzająca Poszerzonym Porozumieniem Częściowym pozytywnie rozpatrzyła procedurę aplikacyjną w sprawie Szlaków Kulturowych Rady Europy (EPA), a ERHG uzyskał certyfikat Europejskiego Szlaku Kulturowego i dołączył do grona 45 certyfikowanych szlaków prowadzących przez

il. 1

Plakieta Europejskiego Szlaku Ogrodów Historycznych w bramie wejściowej do ogrodów wilanowskich

il. 2

Oficjalne wręczenie certyfikatu członkowskiego dla Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie podczas III Forum Ogrodów Historycznych w Hanowerze. Od lewej: Jaume Dulsat i Rodríguez, Nela Kokoszka, Jacek Kuśmierski, Łukasz Przybylak

różne oblicza kultury europejskiej. Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, reprezentowane przez Łukasza Przybylaka, było bardzo mocno zaangażowane w cały proces.

ERHG kierowany jest przez zarząd oraz reprezentantów wszystkich ogrodów członkowskich. Obecnie do zarządu należą: Jaume Dulsat i Rodríguez (prezydent), Łukasz Przybylak (wiceprezydent), Anna Fuentes Fernández (sekretarz), Marketa Stverakova (skarbnik), Xavier Flores Moyano (członek), María del Pozo López (członkini). W zakresie wykonawczym działania organizacji koordynuje menedżer techniczny, natomiast ciało doradcze stanowi Komitet Naukowy. Wchodzą doń przedstawiciele środowisk akademickich, naukowców i specjalistów z dziedziny ogrodów, dziedzictwa, kultury i turystyki z różnych państw: Bianca Maria Landi, Elisabeth Keegan, Łukasz Przybylak, María del Pozo López, Maria Matos Silva, Monika Drag, Mónica Luengo Añón¹.

W trakcie pierwszych trzech lat aktywności ERHG wypracowano regulamin przyjmowania nowych członków oraz zasady weryfikacji ogrodów już zrzeszonych. Każda aplikująca instytucja zobowiązana jest do wypełnienia formularza, w którym umieszcza informacje m.in. o historii założenia, jego przekształceniach i rewaloryzacjach, wartościach artystycznych i historycznych, prowadzonych aktywnościach kulturalnych, edukacyjnych i naukowych, a także publikacjach dotyczących omawianego ogrodu. Wszystkie przesłane materiały są analizowane i weryfikowane przez Komitet Naukowy. Oficjalne przyjęcie ogrodu do ERHG następuje na jednym z dwóch dorocznych obowiązkowych zjazdów członków, po akceptacji wszystkich partnerów posiadających pełne prawo głosu. Obecnie organizacja zrzesza 37 ogrodów historycznych z ośmiu krajów oraz pięciu partnerów instytucjonalnych i trzech niezależnych współpracowników². Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie zostało oficjalnie przyjęte w poczet członków 15 grudnia 2017 roku.

Europejskie Fora Ogrodów Historycznych

Jedną ze statutowych aktywności ERHG jest coroczne Forum Ogrodów Historycznych. Ma ono charakter otwartych dyskusji nad zagadnieniami ujętymi w dwóch blokach tematycznych. Jeden poświęcony jest tematyce historyczno-kulturowej, drugi – kwestiom praktycznego zarządzania dziedzictwem ogrodowym. W ramach forum odbywają się także wizyty studyjne w ogrodach goszczących oraz posiedzenia zarządu i komitetu naukowego, na których podejmowane są kluczowe decyzje związane z szeroko rozumianym rozwojem ERHG, obejmującym

1 Skład osobowy zarządu i komitetu naukowego ERHG przedstawia stan na wrzesień 2021 roku.

2 Zob. Załącznik 1. Lista członków i partnerów Europejskiego Szlaku Ogrodów Historycznych (stan na dzień 31 XII 2021 roku).

zarówno działania naukowe, jak i informacyjne, promocyjne oraz administracyjne. Dotychczas miały miejsce cztery odsłony tego wydarzenia. Pierwsze Forum odbyło się 7 i 8 września 2017 roku w Lloret de Mar. Poświęcone było przede wszystkim istocie europejskich szlaków kulturowych oraz ich znaczeniu dla rozwoju ochrony dziedzictwa kulturowego i turystyki. Ważną częścią wydarzenia były prezentacje ogrodów, których przedstawiciele wzięli udział w forum (w tym także ogrodu wilanowskiego). Dopełniły one tezy postawione w trakcie inauguracyjnego wykładu wygłoszonego przez prof. José Tita Roja z Uniwersytetu w Grenadzie (UGR), zatytułowanego „Ogrody historyczne, przeszłość i teraźniejszość europejskiego dziedzictwa historycznego i przyrodniczego”. Zwieńczeniem forum było oficjalne powołanie The European Network of Historic Gardens³.

Drugie Forum gościła w swych progach włoska fundacja im. Carla Collodio – La Fondazione Nazionale Carlo Collodi – która opiekuje się historycznymi ogrodami Villi Garzoni. Spotkanie odbyło się 5 i 6 września 2018 roku i miało charakter posiedzenia generalnego kształtującej się sieci. Podjęto decyzję o powołaniu komitetu naukowego. Jednym z jego członków został ówczesny kierownik Działu Ogrodowego Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie Łukasz Przybylak. Przedyskutowano także kwestie istotne dla świeżo kształtującej się organizacji, m.in. regulamin członkostwa i proponowane metody weryfikacji, sprawy oznaczenia graficznego zrzeszonych instytucji oraz główne obszary działań, jakie w przyszłości mogłyby być udziałem ERHG. Drugie Forum zostało poprzedzone posiedzeniem generalnym zarządu, które odbyło się 8 marca 2018 roku w Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie.

Trzecie Forum odbyło się rok później, 19–21 września w portugalskiej Sintrze, pod hasłem „Nowa era w utrzymaniu i zarządzaniu ogrodami historycznymi”. W spotkaniach wzięli udział przedstawiciele 28 ogrodów historycznych z sześciu krajów. Dyskutowane zagadnienia można było bezpośrednio skonfrontować z rzeczywistością dzięki wizytom studyjnym w ogrodach Pałacu Narodowego w mieście Queluz, parku otaczającego pałac Monserrate w Sintrze, ogrodzie Fundacji Gulbenkiana w Lizbonie oraz ogrodach botanicznych Uniwersytetu Lizbońskiego – Ajuda i Tropical. Uczestnicy mogli także zapoznać się z wyzwaniami, jakie stoją przed administratorami terenów po dawnym klasztorze kapucynów w Sintrze.

Czwarte Forum tradycyjnie odbyło się rok później, w dniach 3–5 września 2021 roku w Hanowerze, w ogrodach Herrenhausen. Tematem przewodnim były „Ogrody historyczne i kształtowanie się tożsamości europejskiej”. Paneliści wygłosili wykłady poświęcone konserwacji

3 Po uzyskaniu certyfikacji szlaku kulturowego The European Network of Historic Gardens zmieniło nazwę na The European Route of Historic Gardens.

i historii zabytkowych założeń, dzięki temu słuchacze poznali procesy rewaloryzacji m.in. ogrodów Herrenhausen, Schwetzingen czy ogrodów w szwedzkim Gunnebo. W prelekcjach wziął udział także reprezentant Muzeum Pałacu Jana III w Wilanowie Jacek Kuśmierski, który przedstawił historię podróży roślin z Włoch do Polski oraz rezultaty projektu „Citri et Aurea”, realizowanego we współpracy z Galerią Uffizi – Ogrodami Boboli we Florencji.

Europejskie Dni Ogrodów Historycznych

Dążenie do promowania wartości, jakie niosą ogrody historyczne doprowadziło do ustanowienia wiosną 2020 roku Europejskiego Dnia Ogrodów Historycznych. Data – 26 kwietnia – nie została wybrana przypadkowo: to dzień założenia stowarzyszenia ERHG w celu budowania szerokiej i zróżnicowanej sieci łączącej zasoby na rzecz podnoszenia wartości ogrodów historycznych. Każdego roku członkowie przygotowują na tę okazję wiele aktywności kulturalnych, edukacyjnych i informacyjnych pozwalających zaistnieć ERHG w świadomości coraz szerszej grupy odbiorców – gości poszczególnych instytucji, ale także społeczności międzynarodowej. Pierwszy Europejski Dzień Ogrodów Historycznych zorganizowany w 2020 roku, mimo niesprzyjających warunków wywołanych epidemią COVID-19 wyznaczył kierunek działania w latach następnych. Muzeum przygotowało specjalne materiały edukacyjne i promocyjne, które były udostępnione publiczności w mediach społecznościowych oraz na stronie internetowej.

W 2021 roku Europejski Dzień Ogrodów Historycznych obchodzony był pod hasłem „Ogrody historyczne i kształtowanie się tożsamości europejskiej”. Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie skupiło się na uniwersalnym charakterze sztuki ogrodowej, przekraczającej granice państw. Do wspólnego świętowania została zaproszona Ambasada Irlandii w Polsce, która ufundowała trzy egzemplarze lipy drobnolistnej (*Tilia cordata*). Pamiątkowe drzewa zostały posadzone na południowym skraju tarasu górnego ogrodu barokowego przez panią Ambasador Emer O’Connell, dyrektora Muzeum Pawła Jaskanisa oraz ówczesnego kierownika Działu Ogrodowego Muzeum i wiceprezydenta ERHG Łukasza Przybyłaka. Zorganizowano również wolontariat w ogrodach Muzeum oraz specjalne warsztaty on-line, podczas których uczestnicy odbyli wirtualną podróż po ogrodach członkowskich ERHG. W tym czasie filmem poświęconym ogrodom średniowiecznym ERHG zainicjował nowy cykl „Gardens that vertebrate Europe”. Muzeum również wzięło w nim udział i w ogrodzie wilanowskim została nagrana część wprowadzająca w zasady rządzące ogrodami barokowymi. Organizacja udzieliła również swojego patronatu dla wystawy „Rośliny i zwierzęta. Atlasy historii naturalnej w epoce Linneusza” dostępnej dla zwiedzających od 7 maja do 15 sierpnia 2021 roku.

Projekty naukowe

Kontakty Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie z instytucjami zrzeszonymi w ERHG zaowocowały również wspólnymi projektami badawczymi. Jednym z nich jest „Citri et Aurea” realizowany we współpracy z Galerią Uffizi – Ogrodami Boboli we Florencji od 2019 roku. Podstawą projektu były historyczne kontakty dworu wielkiego księcia Toskanii Kosmy III z dworem króla Jana III, nawiązane po zwycięskiej bitwie pod Wiedniem. W 1684 roku z Florencji wysłano do Warszawy osiem skrzyń wypełnionych wieloma gatunkami roślin, jak np. cytryna lumia (*Citrus lumia* ‘Pomum Adami’). Ta niezwykła historia zainicjowała projekt poświęcony historycznym kolekcjom cytrusów. Dotychczas zrealizowano etap badawczy, którego wyniki opublikowano w sześciu artykułach, w języku polskim i angielskim, w Pasażu Wiedzy. Pracownicy Muzeum złożyli wizytę studyjną we Florencji i Rzymie oraz odbyło się polsko-włoskie seminarium ogrodowe online. Projekt uzyskał dwa dofinansowania Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu „Kultura inspirująca”⁴.

Współpraca instytucji zrzeszonych w ERHG to także odpowiedź na aktualne wyzwania, z jakimi muszą mierzyć się specjaliści i zarządcy obiektów zabytkowych. Dlatego w latach 2020–2021 Muzeum wzięło aktywny udział w badaniach nad wpływem pandemii COVID-19 na ogrody historyczne, zrealizowanych we współpracy z naukowcami z Politechniki Krakowskiej im. Tadeusza Kościuszki oraz Uniwersytetu Rolniczego im. Hugona Kołłątaja w Krakowie. W specjalnej ankiecie uczestniczyli zarządcy i pracownicy wielu założeń zrzeszonych w ERHG m.in. z Hiszpanii, Niemiec, Polski, Portugalii i Włoch. Na podstawie jej wyników nie tylko wskazano wiele skutków pandemii, lecz również opracowano praktyczne rekomendacje na wypadek kolejnego podobnego zjawiska⁵.

Podsumowanie

Pięć lat członkostwa Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie w ERHG było okresem dużej aktywności. Zaangażowanie w europejskie fora i Dni Ogródów Historycznych pozwoliły na nawiązanie wielu kontaktów i partnerstw z instytucjami z całego kontynentu. Niewątpliwie wpłynęło to na dalsze rozwinięcie dotychczasowej sieci międzynarodowej współpracy, realizowanej w ramach poszczególnych projektów

4 J. Kuśmierski, *Polsko-włoskie seminarium ogrodowe „Citri et Aurea”*, „Studia Wilanowskie”, t. XXVII, 2020, s. 173–180; J. Kuśmierski, Ł. Przybylak, A. Ziemlewska, „Citri et Aurea”: wymiana wiedzy i doświadczeń w zakresie historycznych kolekcji cytrusów, „Studia Wilanowskie”, t. XXVII, 2020, s. 163–172.

5 Szczegółowe wyniki badań opublikowane w artykule: K. Hodor, Ł. Przybylak, J. Kuśmierski, M. Wilkosz-Mamcarczyk, *Identification and Analysis of Problems in Selected European Historic Gardens during the COVID-19 Pandemic*, Sustainability. 2021; 13(3):1332. <https://doi.org/10.3390/su13031332>

oraz takich organizacji, jak Międzynarodowa Rada Muzeów ICOM czy Europejska Sieć Rezydencji Królewskich ARRE. Ogrodowy kierunek został jeszcze bardziej wzmocniony w lipcu 2019 roku, gdy Muzeum dołączyło do Europejskiego Stowarzyszenia Uprawy Bukszpanu i Topiarów (European Boxwood and Topiary Society, EBTS). Zrzeszenie specjalistów ERHG, którzy na co dzień realizują swoje zadania w różnych częściach starego kontynentu, stworzyło wyjątkowe warunki do twórczej wymiany myśli i podjęcia próby standaryzacji polityki konserwatorskiej i administracyjnej wobec ogrodów historycznych przy zachowaniu indywidualności ich zróżnicowanych zasobów.

Dziękujemy Łukaszowi Przybylakowi, wiceprezydentowi ERHG, i Anie Rosie Moreno, menedżerowi technicznemu ERHG za udostępnienie części materiałów do komunikatu i konsultacje merytoryczne.

ZAŁĄCZNIK 1

Lista członków i partnerów Europejskiego Szlaku Ogródów Historycznych (stan na dzień 31 grudnia 2021 roku)

434

Nazwa kraju	Nazwa instytucji członkowskiej	Nazwa ogrodu członkowskiego	Data i miejsce dołączenia	Numer członkostwa
Grecja	Urząd Bohaterskiego Miasta Nausa	Park miejski w Nausa	29.04.2021 r., Lloret de Mar (online)	18
Gruzja	Narodowa Agencja Ochrony Dziedzictwa Kulturowego Gruzji w Tbilisi	Narodowy ogród botaniczny Gruzji w Tbilisi	20.09.2019 r., Sintra	14
		Ogród Aleksandra Czawczawadze w Cinandali		
		Ogród botaniczny w Batumi		
Hiszpania	Agencja Turystyczna Galicji w Santiago de Compostela	Park Alameda w Santiago de Compostela	04.09.2021 r., Hanower	22
		Ogrody rezydencji Lourizán w Herbalonga		
		Ogrody rezydencji Mariñán w Bergondo		
		Ogrody rezydencji Oca w A Estrada		
		Ogrody rezydencji Quinteiro da Cruz w Ribadumia		
		Ogrody rezydencji Rubianes w Vilagarcia de Arousa		
		Ogrody rezydencji Santa Cruz de Rivadulla w Vedra		
		Ogrody rezydencji-muzeum Quiñones de León w Vigo		

Nazwa kraju	Nazwa instytucji członkowskiej	Nazwa ogrodu członkowskiego	Data i miejsce dołączenia	Numer członkostwa
		Ogrody zamku Soutomaioir		
	Park Samà w Cambrilis	Park Samà w Cambrilis	08.09.2017 r., Lloret de Mar	3
	Rada Wyspy Majorki w Palma de Mallorca	Ogrody posiadłości Raixa w Bunyola	15.12.2017 r., Luksemburg (online)	4
	Rząd Wspólnoty Autonomicznej Andaluzja. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Historycznego w Sewilli	Ogrody historyczne Alhambry i Generalife w Grenadzie	12.04.2019 r., Aranjuez	9
	Urząd Królewskiej Rezydencji i Miasta Aranjuez. Fundacja Krajobrazu Kulturowego Aranjuez	Ogród na Wyspie i Ogród Księcia w Aranjuez	26.04.2016 r., Lloret de Mar	2
	Urząd Miasta Lloret de Mar	Ogrody św. Klotyldy w Lloret de Mar	26.04.2016 r., Lloret de Mar	1
Niemcy	Stolica kraju związkowego Dolna Saksonia i związku komunalnego Region Hanower	Ogrody królewskie Herrenhausen w Hanowerze	20.09.2019 r., Sintra	15
	Wyspa Mainau sp. z o.o. w Konstancji	Ogrody Wyspy Mainau	29.04.2021 r., Lloret de Mar (online)	17
Polska	Fundacja Ochrony Dziedzictwa Kulturowego Hrabstwa Kłodzkiego w Żelaźnie	Ogród pałacu Kamieniec k. Kłodzka	29.04.2021 r., Lloret de Mar (online)	16
		Park zamku Sarny w Ścinawce Górnej		

Nazwa kraju	Nazwa instytucji członkowskiej	Nazwa ogrodu członkowskiego	Data i miejsce dołączenia	Numer członkostwa
	Muzeum Narodowe w Warszawie	Ogród pałacu Radziwiłłów w Nieborowie	04.09.2021 r., Hanower	21
		Ogród romantyczny w Arkadii		
	Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, Warszawa	Ogrody pałacu królewskiego w Wilanowie	15.12.2017 r., Luksemburg (online)	5
	Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum	Ogrody zamku królewskiego w Warszawie	15.12.2017 r., Luksemburg (online)	6
Portugalia	Fundacja Ogrodu José do Canto w Ponta Delgada	Ogród botaniczny José do Canto w Ponta Delgada	29.04.2021 r., Lloret de Mar (online)	19
	Fundacja Serralves w Porto	Park Serralves w Porto	29.04.2021 r., Lloret de Mar (online)	20
	Parques de Sintra-Monte da Lua, S.A. w Sintrze	Ogrody Pałacu Narodowego w Queluz	20.09.2019 r., Sintra	13
		Park Monserrate w Sintrze		
		Park Pena w Sintrze		
Węgry	Fundacja Węgierskiego Dziedzictwa Ogrodowego w Budapeszcie	Park pałacu Esterháza w Fertőd	04.09.2021 r., Hanower	23
Włochy	Galeria Uffizi we Florencji	Ogrody Boboli we Florencji	05.09.2018 r., Collodi	8
	Instytut Willi Hadriana i Willi d'Este w Tivoli	Ogrody willi d'Este w Tivoli	12.04.2019 r., Aranjuez	11
	Muzeum Historyczne i Park Zamku Miramare w Triestrze	Park zamku Miramare w Triestrze	12.04.2019 r., Aranjuez	12

Nazwa kraju	Nazwa instytucji członkowskiej	Nazwa ogrodu członkowskiego	Data i miejsce dołączenia	Numer członkostwa
	Narodowa Fundacja Carlo Collodi	Historyczny ogród Garzoni w Collodi	15.12.2017 r., Luksemburg (online)	7
	Pałac Królewski w Casercie	Park pałacu królewskiego w Casercie	12.04.2019 r., Aranjuez	10

Instytucje współpracujące:

1. Europejskie Stowarzyszenie Uprawy Bukszanu i Topiarów (EBTS), Wielka Brytania;
2. Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki. Katedra Architektury Krajobrazu, Polska;
3. Uniwersytet Barceloński (UB), Hiszpania;
4. Uniwersytet Lizboński (ULisboa), Portugalia;
5. Uniwersytet w Gironie (UdG), Hiszpania.

Niezależni współpracownicy:

1. Christopher Peignart – specjalista ds. ogrodów historycznych, Francja;
2. Jacek Kuśmierski – konserwator ogrodów historycznych, Polska;
3. Nathalie Devernon – architekt krajobrazu, Francja.

BIBLIOGRAFIA

- Council of Europe, *Cultural Routes of the Council of Europe. National Country Mapping Poland*, red. Ł. Piekarska, 2020, s. 20, <https://rm.coe.int/cmd-poland-eng-web-2021-01/1680a3c4f2> (dostęp: 26 I 2022).
- Council of Europe, *European Route of Historic Gardens*, <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/european-route-of-historic-gardens2> (dostęp: 26 I 2022).
- Europejski Szlak Ogrodów Historycznych, *Goals of the ERHG Association*, <https://europeanhistoricgardens.eu/en/goals-of-the-rejhis/> (dostęp: 26 II 2022).
- Hodor K., Przybylak Ł., Kuśmierski J., Wilkosz-Mamcarczyk M., *Identification and Analysis of Problems in Selected European Historic Gardens during the COVID-19 Pandemic, Sustainability*, 2021; 13(3):1332, <https://doi.org/10.3390/su13031332>.
- Kuss D., *Cultural Routes of the Council of Europe. Evaluation Cycle 2019–2020. Expert report: „Cultural Route of European Historic Gardens”*, <https://rm.coe.int/historic-gardens-of-europe-en/1680a359d2> (dostęp: 26 I 2022).
- Kuśmierski J., *Europa zjednoczonych ogrodów. Rola Europejskiego Szlaku Ogrodów Historycznych w realizacji polityki kulturalnej Unii Europejskiej*, Ścinawka Górna 2021, <http://www.zameksarny.pl/2022/01/europa-zjednoczonych-ogrodow/> (dostęp: 26 I 2022).

Kuśmierski J., *Polsko-włoskie seminarium ogrodowe „Citri et Aurea”*, „Studia Wilanowskie”, t. 27, 2020, s. 173–180.

Kuśmierski J., Przybylak Ł., Ziemlewska A., „*Citri et Aurea*”: wymiana wiedzy i doświadczeń w zakresie historycznych kolekcji cytrusów, „Studia Wilanowskie”, t. 27, 2020, s. 163–172.

Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, *Certyfikat Europejskiego Szlaku Kulturowego*, https://www.wilanow-palac.pl/certyfikat_europejskiego_szlaku_kulturowego.html (dostęp: 26 I 2022).

Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, *Europejski Szlak Ogrodów Historycznych (ERHG)*, https://www.wilanow-palac.pl/europejski_szlak_ogrodow_historycznych_european_route_of_historic_gardens.html (dostęp: 26 I 2022).

Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, *Współpraca międzynarodowa Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie*, https://www.wilanow-palac.pl/wspolpraca_miedzynarodowa_muzeum_palacu_w_wilanowie.html (dostęp: 7 III 2022).

SPIS ILUSTRACJI

- s. 427 Plakieta Europejskiego Szlaku Ogrodów Historycznych w bramie wejściowej do ogrodów wilanowskich; fot. Łukasz Przybylak, 2020
- s. 428 Oficjalne wręczenie certyfikatu członkowskiego dla Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie podczas III Forum Ogrodów Historycznych w Hanowerze. Od lewej: Jaume Dulsat i Rodríguez, Nela Kokoszka, Jacek Kuśmierski, Łukasz Przybylak; fot. Nela Kokoszka, 2021

NELA KOKOSZKA

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-3208-3301>

Mgr biolog; inż. architekt krajobrazu, zastępca kierownika Działu Edukacji Muzealnej, Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie. Pracę w Muzeum rozpoczęła w 2009 roku, początkowo prowadząc zajęcia edukacyjne o tematyce przyrodniczej, dedykowane różnym grupom wiekowym. Autorka artykułów, kart edukacyjnych, broszur informacyjnych, związanych z historią i przyrodą ogrodów wilanowskich, dedykowanych zarówno dzieciom, jak i osobom dorosłym. Kurator działań edukacyjnych skierowanych do gości pełnoletnich, kurator wystaw florystycznych organizowanych w Muzeum. Reprezentantka Muzeum w Europejskim Szlaku Ogrodów Historycznych.

Opracowanie zostało wykonane w ramach prac statutowych Muzeum.

Kontakt: nkokoszka@muzeum-wilanow.pl

JACEK KUŚMIERSKI

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5755-9871>

Mgr inż. architekt krajobrazu, specjalista ds. ogrodów historycznych w Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, doktorant Politechniki Krakowskiej, członek Polskiego Komitetu Międzynarodowej Rady Muzeów (ICOM-Polska) i Stowarzyszenia Architektury Krajobrazu (SAK) oraz współpracownik Europejskiego Szlaku Ogrodów Historycznych (ERHG). Zainteresowania badawcze obejmują kulturową historię ogrodów, konserwację zabytkowych założeń zieleni oraz muzealnictwo ogrodowe.

Opracowanie zostało wykonane w ramach prac statutowych Muzeum.

Kontakt: jkusmierski@muzeum-wilanow.pl

European Route of
Historic Gardens

Itinerario Europeo dei Giardini Storici
Itinerario Europeo de Jardines Históricos
Itinéraire Européen des Jardins Historiques

Cultural route
of the Council of Europe
Itinéraire culturel
du Conseil de l'Europe

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE